

איך "מולו וצגאי" באו לעולם, או: לידתו של ספר ילדים רדיקלי

דר' תמר ורטה-זהבי

סיפור המסע של שני פליטים **מולו וצגאי** הוא ספרי העשירי. כמו כל ספרי, גם ספר זה מנסה לפתח מודעות חברתית פוליטית אצל הקוראות והקוראים הצעירים, ואעז ואומר שכמו כל ספרי, גם ספר זה מנסה לעודד אקטיביזם חברתי/פוליטי אצל הקוראות והקוראים.

עבורי ככותבת, החוויה הספרותית אמורה לפרוץ את דפי הספר ולהגיע לעשייה הומניסטית מיטיבה.

כל ספרי מוזנים, באופן עקיף או ישיר, מהמרחב הלוקאלי שבו אנו חיים. מרחב עמוס קונפליקטים בלתי פתורים המעכרים את חיינו. כעוסקת בחינוך לגיל הרך אני מאמינה שהילדות והילדים, אינם אמורים להיות מודרים מהשיח על קונפליקטים אלו, שכן:

א. בצורה גלויה וסמויה חיים מעוצבים בהשפעתם.

ב. לכשיגדלו יהיו הם המעצבים את פני חברתנו ואת פני המרחב בו כולנו חיים.

מבקשי מקלט מסודן ומאריתריאה החלו לטפף לישראל מהשנים הראשונות של שנות האלפיים. מבקשי מקלט אלו ברחו מחבל דרפור – בו התחולל רצח עם, מדרום סודן – שבה נלחם מיעוט נוצרי בהגמוניה המוסלמית ומאריתריאה, שהפכה לדיקטטורה בסגנון של "צפון קוראה". בתחילה, וחשוב לי מאוד לציין זאת, התקבלו הפליטים בחמלה, כפי שתיאר זאת עבדול הדרפורי: "כשעברנו את גבול מצרים היינו בטוחים שהחיילים הישראליים יהרגו אותנו, אנחנו כבר ויתרנו על הרצון לחיות, אבל הם נתנו לנו אוכל ומים. ממשלת ישראל אירחה אותנו בבית מלון, וציפי לבני העניקה לנו אשרת תושב ארעי. זאת אומרת שהבקשה שלנו לקבל מעמד של פליט התקבלה".

עם התגבר זרם מבקשי המקלט, השתנתה המדיניות כלפי הנסים על חייהם. כחמישים אלף מבקשי מקלט הגישו בקשות מסודרות לקבל מעמד של פליטים, אך רק ספורים מביניהם קיבלו מעמד זה. מדינת ישראל הייתה אומנם המדינה השנייה שחתמה על אמנת הפליטים, אך מדינתנו אינה מכבדת אמנה זו. מדינת ישראל גם לא גיבשה מדיניות כלשהי לגבי מבקשי המקלט, שרבים מהם חוו טראומות נוראיות. הם נזרקים, תרתי משמע, בדרום תל-אביב, ושם שתי אוכלוסיות מוחלשות משוסות זו בזו.

לאחרונה החליטה הממשלה לכלוא את מבקשי המקלט ללא שום הגבלת זמן, במתקן כליאה עצום בנגב – מתקן "חולות". למותר לציין שמצבם הנפשי של שלושת אלפים גברים אפריקניים, הכלואים על לא עוול בכפם בחוסר מעש ובחוסר תקווה, קשה ביותר.

ישראליות וישראלים רבים נרתמו לעזור למבקשי המקלט, איש ואישה על פי עיסוקו ויכולתו. חברתי רונית רוזנטל ואני התחלנו ללמד אותם עברית, כדי להקל עליהם את התקשורת עם הישראלים. מאחר ושתינו עוסקות בכתיבה, החלטנו לכתוב ספר ילדים המסביר כיצד הופכים ילדות וילדים השמחים בחייהם, לפליטים שחייבים לנדוד בעולם כדי להציל את נפשם.

האירוע הבא מתאר את היכרותנו עם מבקשי המקלט הירושלמים:

רונית ואני הוזמנו למסיבה אפריקאית שאריתריאים ודרפורים ערכו לישראלים. הם רצו שנכיר אותם ואת תרבותם, ואילו אנחנו הסתקרנו – בבחינת "איזה כיף, לא צריך לשלם מאות דולרים על נסיעה לאפריקה". אפריקה כבר כאן!

נכנסנו לאולם גדול מעל הדואר המרכזי בירושלים: מוסיקה, ריקודים, תלבושות ססגוניות, פנים אפריקאיות מחייכות ועצובות מבט. רונית שהיא מוסיקאית, יוצרת ומתופפת, נסחפה אחר המוסיקה, ואני שאוהבת לדבר עם כל אחד, שוחחתי עם כל מי שלא רקד. בסוף המסיבה החלטנו שחייבים להמשיך לשמור על קשר. מבקשי המקלט רצו ללמוד עברית, אז קפצנו למים והפכנו למורות לעברית. טוב, העברית לא זרה לנו: רונית היא עורכת לשונית ואני כותבת ספרים לילדים ולנוער, אבל ללמד עברית בסגנון אולפני לא ידענו, מה שאפשר לנו ליצור דרך לימוד משלנו.

יוסף שפרבר המקסים, מנהל בית הספר "אנקורי", הממוקם במרכז ירושלים, העמיד לרשותנו כיתות לימוד וכך קבוצה של מתנדבים, אנו בתוכה, החלה ללמד עברית. בחודש הראשון לימדנו את הא' ב'. התלמידים היו ממש רציניים, וצ'יק צ'ק למדו לפענח את האותיות. בשלב הבא ביקשנו מתלמידינו, שהפכו לחברינו, לספר על זיכרונות ילדות ועל סיפורי הבריחה שלהם. בכל פעם דיבר אחד מהם על חייו (בבליל של אנגלית, ערבית ועברית), ואנחנו ישבנו מרותקים והאזנו. שיעורי העברית שלנו הפכו לסוג של טיפול בפוסט-טראומה. בתום המפגש רונית ואני עיבדנו את הנאמר לסיפור בעברית קלה, ובמפגש הבא קראנו אותו ביחד. כך נבנה חומר הלימוד שלנו, ובדרך זו מבקשי המקלט למדו עברית במהירות מדהימה. הסיפורים האישיים שסופרו חיברו בין כולנו, והפכו את שיעורי העברית למפגש אנושי עמוק, וכמו שקסטה האריתריאית נהג לומר – הפכנו למשפחה.

שנה חלפה כאילו בנעימים ואחריה הגיעה אימת הכליאה והגירוש. פתאום הסיפורים שכתבנו קיבלו משמעות חדשה. מבקשי המקלט רצו שהישראלים יכירו אותם ויבינו כמה קשה וגם הרואי להיות פליט. החלטנו שנבנה מפסיפס הסיפורים האישיים שלהם ספר ילדים, סיפור מסע של זוג תאומים, מולו וצגאי, שבורחים מכפרם שהועלה באש ומנסים בדרך לא דרך להגיע לביתו של דודם,

שחי בארץ אחרת. מולו וצגאי הם בבואה של חברינו מבקשי המקלט: הם בעלי תושייה, אמיצים, יוזמים ועל אף הטרואמות שחוו הם אוהבי אדם.

אבל איך אפשר לכתוב ספר ילדים בלי איורים? צירפנו לקבוצה את סילביה שהיא אומנית ומאירת. סילביה הכירה את מבקשי המקלט וביקשה שיציירו זיכרונות ילדות שלהם. בהשראת המפגש והציורים יצרה את האיורים היפהיים שבספר.

כשטיוטת הספר הייתה מוכנה וידענו שבידינו ספר מיוחד ואנו מאמינות באיכותו, פנינו למספר הוצאות ספרים. הוצאת "כנרת" נרתמה למאמץ הוצאת הספר לאור בתוך חודש וחצי! העורכות, הגרפיקאית, היחצנ"ם, המנכ"ל ואחרים הפכו לשותפינו: כולנו ביחד רצינו שקולם של מבקשי המקלט יישמע.

וזה הזמן לספר על ארבעת מבקשי המקלט שבזכותם נכתב הספר:

דניאל, נולד באריתריאה. הוא היה תלמיד מצטיין בתיכון, אך בהיותו בן שש-עשרה, משנכפה עליו להתגייס לצבא, נאלץ לברוח. דניאל הוא בחור מוסרי, כריזמטי ומנהיג אמיתי מבטן ומלידה. כל הפוגש אותו חש בכך. דניאל דובר שפות רבות ולאחרונה קיבל משרה של מתורגמן רפואי בבית החולים שיבא, ברמת-גן.

עבדו נולד בדרפור. הוא ראה את כפרו עולה באש, וברח. עבדו בחור עם תסמינים פוסט טראומטיים, עבד בירושלים בגינון ועכשיו הוא כלוא לסירוגין במתקני כליאה "סהרונים" ו"חולות" שבנגב. עבדו משתוקק להתחיל לכתוב את ספרנו השני...

גם ג'רמה מדרפור. גם הוא נמלט משם והוא עובד כפועל בניין בירושלים. ג'רמה הוא הצעיר שבחבורה והוא בן טיפוחינו. כשהגיע לקבוצה היה אבוד, מופנם ומסוגר. לאט, לאט הוא נפתח, הזדקף, החל לחייך ולשתף אותנו בעברו ובמחשבותיו. איך ידענו שג'רמה חש טוב יותר? החולצות שלבש הפכו לצבעוניות משבוע לשבוע.

קסטה נולד וגדל באריתריאה. בדומה לדניאל, גם הוא היה תלמיד מצטיין ולמד באוניברסיטה. למזלו הצליח לברוח מהכלא הנוראי שבאסמרה. כל מי שמכיר את קסטה נשבה בקסמיו. קסטה היה ועודנו הדבק המלכד בינינו. בינואר 2014 נכלא קסטה במתקן הכליאה ב"חולות".

חשוב לי לציין שהעבודה על הספר – כתיבה, עריכה ואיורים – נעשתה בהתנדבות. כל התמלוגים עבור הספר מוקדשים לרווחת מבקשי המקלט בישראל. זהו ספר אקטיביסטי, שכל מי שהיה שותף ליצירתו חש בפעמת בריאתו הייחודית. חשנו שעל הספר מרחפת הברכה, וכל מה שעשינו נעשה בשיתוף פעולה מוצלח ונכון. העשייה לוותה בהתרגשות, בהתלהבות, ברצון כן שיצליח, שיטיב,

שימוסס פחדים "מהזר", ומתוך אמונה שבכוחו לשנות את היחס למבקשי המקלט ולפליטים באשר הם.

ודבר מה נוסף: המהדורה הראשונה של הספר נחטפה ואזלה כשבועיים אחרי צאתו לאוויר העולם. הספר זכה לחשיפה תקשורתית רחבה ומגוונת מאוד. כולנו שאבנו מכך עידוד רב, שכן נוכחנו לדעת שרבים מאוד מאזרחי ישראל חשים אי נוחות רבה מהיחס שפליטי העבר מעניקים לפליטי ההווה.

תמר,

קיץ 2014